

Je obranný výzkum myslitelný bez vědeckoinformační činnosti?

Od roku 1995 se do našeho povědomí dostává pojem „obránný výzkum“ jako synonymum pro projekty a programy, jejichž výsledky řešení mají přispět k vytvoření nových poznatků o stavech, postupech, metodách a souvislostech obrany státu proti různým formám ohrožení. Čím je častější jeho používání, tím častější jsou návazné otázky o podmínkách a souvislostech obranného výzkumu. A tak jsme se mnohdy dostali do situace, kdy jsou opět hledány odpovědi na některé staronové otázky, odpovědi, které jsou mnohem více, než tomu bylo v minulosti, svázány s ekonomickými úvahami a problémy skutečné efektivity, vhodnosti a racionality přijímaných řešení i opatření. Mezi tyto otázky rovněž patří: *Je obranný výzkum myslitelný bez vědeckoinformační činnosti?*

Všechny badatele, vědce, výzkumníky žene přes překážky touha po pocitu, který popsal Publius Vergilius Maro (70 - 19 př. n. l.): *Felix, qui potuit rerum cognoscere causas. (Šťasten, komu se dostalo poznání příčiny věcí.)*

Teoreticky je možné, že „příčinu“ jednotlivce odhalí geniálním intelektem zcela samostatně, ale prakticky je v současné době nemyslitelné, aby nestudoval podstatu problémů v literatuře, aby nezjišťoval, kam až dospělo současné lidské poznání ve sledovaném oboru, vědní disciplíně, konkrétním předmětu, jehož řešení je objektem zájmu výzkumníka. Ostatně tuto situaci trefně popsal Tibor Dévényi v [1]: „Literaturu svého oboru má vědec v malíčku. Bez ní by se do práce ani nemohl pustit, natož ji dokončit. Ty tisíce cihel, z nichž se znalosti budují, to jsou samé plody tvrdé dřiny. Jejich třídění a takové uskládání, aby byly přehledné, to má přinejmenším tak velký význam jako sama výzkumná práce. Kdykoli, cokoli - totiž to, co souvisí s problémem - musíme někdy během několika minut vylovit často z tisícovky jiných údajů.“

Tak jsme se dostali k vědeckoinformační činnosti, na kterou se podíváme ze zorného úhlu obranného výzkumu. Cílem příspěvku je popsat současný stav v oblasti, která je zahrnována do infrastruktury pro výzkum a vývoj, zamyslet se nad vzájemným vztahem a navrhnout kroky k budoucímu žádoucímu stavu.

Ujasnění pojmů

Vědeckoinformační činnost (VIČ) je specializovaná odborná činnost, která zahrnuje získávání, zpracování, ukládání a poskytování vědeckých, technických a jiných informací k jejich dalšímu využití v řídicí, vědecké, pedagogické a jiné odborné činnosti. VIČ vykonávají vědeckoinformační pracovníci - specialisté, podílejí se na ní i externí pracovníci z jiných oblastí resortu a mimo něj. Tvoří ji tři základní, relativně samostatné, složky činnosti:

- ▲ knihovnická,
- ▲ dokumentační a rešeršní,
- ▲ studijní a rozborová.

Knihovnická činnost zahrnuje systematické budování, zpracování, zpřístupňování a ochranu knihovního fondu (jak získaného nákupem nebo výměnou, tak vlastní produkcí). Médii je papír, ale i film, magnetické, akustické, videové nebo počítačové nosiče.

Dokumentační a rešeršní činnost zahrnuje zpracování informačních pramenů formou dokumentačních nebo bibliografických záznamů, jejich klasifikaci, ukládání a vyhledávání.

Studijní a rozborová činnost je nejvyšší odbornou aktivitou vědeckoinformačních pracovníků. Zpřístupňuje cizojazyčné dokumenty. Ke stanovenému tématu podává ucelený a logicky seřazený přehled, v němž jasně a stručně formuluje fakta s odkazem na původní informační prameny. Na základě předběžného zpracování souboru primárních informací vytváří nové dokumenty - výstupy studijní a rozborové činnosti. Navazuje na knihovnickou, dokumentační a rešeršní činnost.

VIČ zpravidla zprostředkovává překlady cizojazyčných dokumentů podle požadavků uživatelů s externími překladateli.

Uspokojování informačních potřeb složek ministerstva obrany včetně oblasti obranného výzkumu může zabezpečit pružně a kvalitně fungující **systém vědeckoinformační činnosti (systém VIČ)**. Jeho organizačním základem jsou **vědeckoinformační pracoviště (VIP)**, činnosti a služby, které poskytují. VIP je takové pracoviště, které uskutečňuje alespoň dvě ze tří již definovaných základních složek činnosti. Zabezpečení potřeb obranného výzkumu je jen jednou z funkcí systému VIČ. Z toho logicky vyplývá, že existence systému, jeho pracovišť, je určena i pro jiné uživatele. Takže VIP může jistou dobu existovat bez pracovníků obranného výzkumu, ale obranný výzkum by neměl existovat bez VIP a hlavně bez VIČ.

Vnitřní činnost VIP představuje především budování specifických informačních fondů, jejich zpracování, dokumentování, zpřístupnění a zajištění přístupu do externích informačních zdrojů podle uživatelských požadavků. V resortu MO jsou fondy zaměřeny na problematiku vojenství a na příbuzné obory podle poslání pracoviště, jehož je VIP součástí.

Informační fondy (primární a sekundární), které vznikají v průběhu vědeckoinformační činnosti, jsou budovány dlouhodobě a systematicky. Není možné je vytvořit najednou a přitom zajistit relativní úplnost dané obecnější informační gesce. Takové fondy potom plní širší úlohu než jen zabezpečení informačních potřeb jednotlivých projektů obranného výzkumu. Vzhledem k finanční náročnosti při pořízování fondů musí pokrývat širší spektrum problémů i využití. V podmínkách ministerstva obrany jsou určeny pro podporu rozhodovacích procesů vedoucích funkcionářů resortu obrany, pro vědecké pracovníky, pedagogy, ale i pro všeobecnou informovanost blíže nespecifikovaného okruhu uživatelů.

Hlavní charakteristiky současné VIČ pro obranný výzkum

VIČ pro obranný výzkum je uskutečňována řešiteli projektů individuálně podle řešení problematiky, většinou však s využitím služeb VIP. Podobně jako v zahraničí má i resort MO ČR svá VIP. Současná byla organizačními prvky bývalého systému VTEI ČSLA. Při reorganizaci a snížení početních stavů resortu MO ČR došlo k výraznému zesíhlení i této oblasti. Centrálním pracovištěm systému byl Ústav vojenských vědeckých informací, který se od 1. 1. 1995 stal součástí Ústavu obranných studií AČR. Systém VTEI se rozpadl,

fungují jen izolovaná samostatná pracoviště. Naplňují sice svoji působnost, často však na hranici dostatečnosti. Neexistuje metodický a koordinační ústřední výkonný prvek. Spolupráce se uskutečňuje jen na základě dřívějších osobních kontaktů, případně služebních postupů.

Většina pracovišť má pět a méně pracovníků, pouze čtyři mají více než deset osob. Mnohdy je VIČ jen součástí pracovní náplně.

Nejdůležitější VIP jsou:

- **Ústav obranných studií AČR Praha, odbor informací**, který zabezpečuje vyšší formy vědeckoinformační činnosti pro úroveň MO a koordinaci celoresortního automatizovaného zpracování vědeckých informací ve formě Dokumentografického podsystemu automatizovaného systému VTEI (DPAS) pro oblast vojenství;
- **Vojenská lékařská akademie JEP Hradec Králové, Ústav informací;**
- **Vojenská akademie Brno, VIP;**
- **Vysoká vojenská škola pozemního vojska Vyškov, vědeckoinformační oddělení.**

Specifickým pracovištěm je **Historický ústav AČR Praha**. Podrobnější informace, charakterizující současný stav VIP, je uveden v **tabulce 1**.

Stav VIP popisují následující charakteristiky:

pozitivní

- ◆ mezi pracovišti existují dvoustranné kooperační vztahy a je uznávána potřeba jejich rozšíření;
- ◆ existuje dělba práce jak v oblasti tematického zaměření, tak při naplňování DPAS „Vojenství“;
- ◆ některá pracoviště dosud vydávají pro vnitřní potřeby resortu MO odborné periodické nebo neperiodické publikace;
- ◆ zůstává zachována na dobré úrovni odbornost pracovníků vědeckoinformačních pracovišť.

negativní:

- ▲ VIČ není centrálně normativně ani metodicky řízena;
- ▲ vzniká reálné nebezpečí, že nebude zajištěno informační pokrytí potřebného rozsahu oblasti vojenství;
- ▲ klasa objem přírůstků informačních fondů, jejich finanční zajištění je nejisté a nedostatečné, výrazně nižší než u srovnatelných pracovišť v civilních resortech;
- ▲ počty pracovníků VIP poklesly na limitní i nižší úroveň;
- ▲ platové zařazení pracovníků VIP je nižší než u profesí s obdobnou jazykovou, počítačovou a znalostní fundovaností v civilním sektoru;
- ▲ informační podchycení vlastní produkce resortu MO, včetně nepublikované literatury a individuálně dovezených materiálů ze zahraničí, není systémově zabezpečeno;
- ▲ není výkonný prvek resortu MO pro mezinárodní spolupráci ve VIČ (výměna informací, součinnost, plnění zahraničních smluv);
- ▲ vybavení většiny VIP výpočetní technikou, softwarem a reprografickou technikou je horší než u jiných pracovišť resortu;

- ▲ VIP nejsou propojena počítačovou sítí, mají rovněž omezený přístup k sítím vyššího řádu (INTERNET ap.), což provází zastarávání aplikovaných metod VIČ i přípravy uživatelů.

VIČ v resortu MO ČR je v neutěšeném stavu, který vyžaduje systémové řešení i proto, že fondy jsou významným majetkem. Není však možné vidět a hodnotit jen negativní stránky. Takové posuzování současného stavu by nebylo objektivní, ani pravdivé. I při nedostacích, které jsou nesporné, jsou řešeny projekty obranného výzkumu a jejich vědeckoinformační zabezpečení nepatří mezi ty části výzkumného procesu, které by byly kritizovány a na něž by byly podávány stížnosti. A kde není žalobce, tam není ani soudce.

Příčina stavu tkví pravděpodobně v něčem jiném. „Žalobce“ vzniká tam, kde je zjištěn nějaký nesoulad s očekávaným stavem. Ten může zjistit pouze jednotlivec, který ví, že je možné získat lepší soubor informací, který je schopen rozlišit, že dosažený výsledek projektu obranného výzkumu neodpovídá špičkovému světovému řešení, že je pouze neúplným, nevyčerpávajícím a pokulhávajícím návrhem anebo opsaným leporelem bez citace původních autorů. Pokud se nepodaří vytvořit náročné prostředí pro hodnocení dosahovaných výsledků, což není možné bez metod VIČ, bez studia toho, co je informačně dostupné, dotud nebudou „žalobci“ současného stavu VIČ. Přitom si jen neznalý čtenář může myslet, že by absolutně vše mělo být zajišťováno jen VIP resortu MO. Spolupráce mezi pracovišti bez ohledu na resorty i státní hranice, zejména prostřednictvím počítačových technologií, je v této oblasti apriorní. Informace o vojenství však nikdo jiný v České republice sledovat nebude.

Shrnutí této části dnešního stavu znamená, že nejsou na potřebné úrovni připraveni uživatelé VIČ všech kategorií, jak jsou klasifikováni v následujícím textu.

Současné a budoucí požadavky obranného výzkumu na VIČ

Skupina uživatelů z oblasti obranného výzkumu patří k nejnáročnějším. Tematicky lze rámcově obsah obranných výzkumů vymezit osmi programy, které byly uvedeny v [3].

SOUČASNÉ POŽADAVKY

Požadavky na VIČ lze shrnout do následujících uživatelských oblastí:

- Vědecká činnost:** nejnovější poznatky ze sledovaného oboru.
Služby, činnosti: rešeršní, knihovnické služby - vyhledávání informací, zprostředkování primárních dokumentů, informovanost v určité oblasti (pravidelné sledování), adresné analytické a faktografické informace.
- Vysokoškolská pedagogická činnost:** nejnovější poznatky z teorie řízení, z výchovně vzdělávacího procesu na VŠ, informace o stavu poznání ve vojenském umění (zpravidla podle druhu ozbrojených sil).
Služby, činnosti: adresné analytické a faktografické informace, informační prameny neadresné pro všeobecnou informovanost v určité oblasti, pro přípravu výuky a učebních pomůcek.
- Vedoucí funkcionáři:** informace z oblasti teorie řízení, z odborných oblastí podle druhu ozbrojených sil, často na předem neznámá témata.
Služby, činnosti: analytické informace s velkým rozsahem grafických a číselných

informací, signální výtahy, informační zprávy a studie, analýzy. *Požadavek na novost, aktuálnost, podnětnost, včasnost, vstřížnost, stručnost.*

- d) **Vojenská praxe:** informace z oblasti teorie řízení, o operačně - taktické činnosti, o hlavních součástech vojenských věd, rozšíření všeobecných znalostí.

Služby, činnosti: standardní knihovnické, periodické a neperiodické publikace, normy, předpisy, výklady a postupy.

- e) **Vojenské odborné činnosti:** nejnovější poznatky z daného oboru, informovanost o oboru.

Služby, činnosti: adresné informace, analytické informace, informační prameny neadresné pro všeobecnou informovanost.

Uživatelé z oblasti obranného výzkumu se zajímají o specifické materiály, které podrobněji popisují problematiku, jako výzkumné zprávy, studie, odborné monografie. Projevují zájem o zákony, právní literaturu, normy, specifická periodika, materiály zpracované pro armádní prostředí. Obranný výzkum vyžaduje všechny složky VIČ. Tvůrčí výzkumná činnost zužitkovává primární dokumenty, řídící aktivity ve výzkumu více vyžadují analytické podklady. Společný je požadavek na rychlý transfer.

Zpracování informací pro obranný výzkum vyžaduje vyšší odbornou způsobilost vědeckoinformačního pracovníka a jeho orientaci na konkrétní oblast výzkumu.

Současné požadavky jsou uspokojovány:

- **v knihovnické činnosti** - zejména vlastními fondy, meziknihovními výpůjčkami, některé primární dokumenty jsou nedosažitelné (finanční důvody), snižuje se počet ročních přírůstků fondů (některé obory již nemohou být kontinuálně sledovány), nárůst úkolů ke standardizaci, do systému není všude zahrnuto shromažďování vlastních výsledků výzkumné činnosti.
- **V dokumentační a rešeršní činnosti** - klesá počet dokumentovaných podkladů vlastními a externími silami, využívány jsou vystavované báze dat, přístup do zahraničníchází dat a informačních systémů, projevují se však jazykové a finanční potíže v kombinaci se zastaralou technikou. Výsledky vlastní výzkumné činnosti nebývají dokumentovány. Rešeršní služby mají delší odezvu od požadavku uživatele, nevyužívají všechny soudobé komerční služby (technické a finanční důvody).
- **Ve studijní a rozborové činnosti** - pouze výběrové uspokojování požadavků zejména pro vedoucí funkcionáře, vybrané projekty a témata (vzhledem ke sníženému počtu pracovníků a financí), dodací lhůty výstupů jsou mnohdy příliš vzdálené potřebám, jen výjimečně jsou vytvářeny „znalostní báze dat“ jako banky hotových řešení pro zkrácení termínů.

V posledním několikaletém období nebyla věnována potřebná pozornost **přípravě uživatelů VIČ**, a to jak začleněním do studia na vojenských vysokých školách, tak pro vedoucí funkcionáře MO ČR. Došlo k významným personálním změnám a znalosti nových funkcionářů o možnostech VIČ nebyly cíleně rozšiřovány. **Zabezpečení služeb VIČ** reprografickou, výpočetní a jinou speciální technikou neodpovídá plně potřebám.

Tab. 1 - CHARAKTERISTIKY SOUČASNÝCH VĚDECKOINFORMAČNÍCH PRACOVÍŠŤ V RESORTU MO ČR

Poř. číslo	PRACOVÍŠŤE	CHARAKTERISTIKA				FONDY INFORMACÍ			
		KDRY	Co ?	Kolik / rok?	Služby, produkce	Uživatelé	Neperiod.	Periodic.	Normy
1	Ústav obranných studií AČR, Praha, odbor Informací	KDRV	Vojenství (tisková souvislost), geopolitika, řízení, knihovna MO	900 knih, jedn., 4500 časopisů, 36000 výpůjček, 600 rešerší, dokument. 60 periodik, 8000 záznamů, 1000 reš. dotazů, produkce rozb. čin.	Služby-KDRV, Monitor zahr., voj. odbor. tisku, inf. zprávy a inf. výběr, Příručky knih. fondu	95 % MO, AČR, 5% externí 431 individuál. a 45 kolektiv. uživatelů	34 000	240 titulů	
2	Historický ústav AČR, Praha, odd. voj. historické služby, odd. muzejních a knihovnických fondů, Voj. historický archiv, odd. informatiky, odd. hlavního depozitáře	KDRV	Historická knihovna a archiv o armádě na území ČR od r. 1723 do 70. let 20. stol., obecná voj. historie, portofotografie, archivnictví	1200 knih, jedn., 9000 výpůjček, 2400 badatelských návštěv v knihovně, 2000 v archivu, 1600 úředních podání	Služby - KDRV, přírůstkový katalog, čas. Historie a vojenství, věd. monografi., studie, expertizy a stanov., katalog. sborníky, lokální BD	Prac. AČR, věd. prac., studenti, badatelé z civilu i zahraničí, 450 badatelů	200 000	96 titulů	
3	VTU PV, Vysokov, skupina VTEI	KDRV	Vojenství, technické a přírodovědné obory	5000 výpůjček, 200 dok. záz.	Služby - KDRV, přírůstkový katalog, adresné inf., Zpravodaj přír., Přehled inf. ze zahr. tisku, rešerše, stud. zprávy	Prac. AČR, převážně VTU PV a VVS PV, 200 ročně	5 545	69 titulů	2495 vlast. VZ a dokumentů, 300 sborníků a katalogů, databáz. syst. pro normy, ISIS
4	VTU LPVO, Praha, odd. VT, unifikace a standardizace	KD-V	Vojenská letecká technika, radiotechnické zabezp. ASVR leteckva a PVO		Služby - KD, Prac. AČR, převážně VTU, VA Brno, civilní VZLU, pokles na 1/3		7 060	26 titulů	1342 firemní literatury.
5	VTU O, Brno, skupina VTEI	KDRV	Materiál inž., ochrana proti ZHN, radiolokace	dokum. záz. - 350, neper. publik. - 1, 320 výpůjček, 293 knih jednotek	Služby-KDVR, Sborník VTUO, překlady	Prac. AČR, převážně VTUO	12 518	77 titulů	800 VZ, 454 spec. lit., dokum. záznamy, patenty
6	VTU E, Praha, odd. Informatiky a normalizace	KDRV	Voj. technika, elektronika, radio, optoe., lasery, noktovize	dokum. záz. - vnitřní, SRČ - 15, dokumentace - 30	Služby-KDVR, Prac. AČR, civilní výz. prac., VVS		12 500	45 titulů	500 fir. lit., spec. fondy, vlastní katalog. 100 záz.
7	VTU VM, Slavičín, skupina technické dokumentace	KD-V	Voj. technika, zbraně a munice a příbuz. obory	2000 knih, jedn.	Služby-KV, přírůstkový seznam	Prac. VTU, VA, civilní	7 400	65 titulů	24 000 tech. dok., 283 SW
8	Vědecké a servisní pracoviště těl. výchovy a sportu AČR, CASRI Praha	K-V	TV a sport, TV lékařství, biomechanika, zálež. organismu		Yamat. přehledy literatury	TV orgány AČR, katedry TVS VVS, Armádní sport. centrum	578	7 titulů	2150 překl., 1735 separátů, 1350 rešerší
9	Institut CO ČR, Lázně Bohdaneč, odd. vědeckých informací	KDRV	Civilní obrana, kriz. manag., havárie, ekol. kat.	dokum. záz.	Dokum. zprav., Inform. zprav., Monitor zahr. tisku, Current contents	HU CO ČR, org. stál. správy, civil. org.	5 000	70 titulů	1200 v. VZ, 150 překl., 1000 brožur, 120 videc
10	Vojenský zeměpisný ústav, Praha, Analyticko-informační středisko TS AČR	KDRV	Geodézie, kartografie, voj. geografie, polygrafie, automatizace	530 výpůjček v l., 65 MVS, cirkulace periodik, 233 anotací, 750 a přehled, 300 hod. tlumočení.	Služby-KDRV, přehledy, VT inf., inform. pro ved. funk., Voj. top. obzor	Prac. AČR, civilní (GK, VS, AV, MZ, MD, MZP ČR)	6 023	42 titulů	dokumentograf. fond včetně na PC
11	Ústřední vojenská nemocnice, Praha, vojenská vědecká knihovna	KD-	Lékařské a příbuzné obory	425 knih, 103 periodik, 13000 výpůjček, 45 odb. knihovníček, 550 MVS, 100 zahr.	Služby-KD, přírůstkové sez. katalogy, seznam publikací vlastních prac.	Prac. UVN, studentů,	16 600	120 titulů	1 100 vlast. prací, 155 titulů na mikrofil., 1000 videodiskety
12	Vojenská akademie v Brně, vědecko-informační pracoviště	KDRV	Vojenství, technika, stavební.	4000 katalog. záznamů, 500 MVS, 25000 uživ., 68000 výpůjček, 18000 map, 9000 nov. učeb. fondů	Služby-KDRV, adresné a sign. inf., BD, INTERNET	Prac. AČR, učitelé, stud.	135 854	153 titulů	198 760 skript, 3 903 KDP, DDP, HP, 30 048 ostatní
13	VVS PV Vysokov, vědecko-informační oddělení	KDRV	Vojenství, technika, přír. vědy	52739 výpůjček, 6740 katalog. záz., 208 reš., 554 překl.	Služby-KDRV, inf. zpravodaj. Adres. inf., IZ	Prac. AČR, civil.	150 125	256 titulů	skripta, učebnice, voj. předp., KDP, mapy, video
14	Vojenská lékařská akademie JEP, Hradec Králové, Ústav Informací	KDRV	Voj. zdravotnictví, medicína	12243 rešerší, 6991 záznamů, 500 dok. z., 14791 výpůjček	Služby-KDRV, Seznam čas., Sborníky prací, Učební texty	Prac. AČR, ZS AČR, studentů, civil.	28 500	128 titulů	2200 VZ, 28 000 spec. fondy, 45 000 skript

LEGENDA: K - knihovní činnost, D - dokumentační a rešeršní činnost, R - studijní a rozborová činnost, V - dokumentace vlastních výsledků výzkumů, MVS - meziknihovní výpůjční služba, BD - báze dat, IZ - informační zpráva, KDP - kandidátská disertační práce, DDP - doktorská disertační práce, HP - habilitační práce, VZ - výzkumné zprávy, ISIS - informační rešeršní systém.

BUDOUCÍ POŽADAVKY

Při charakterizování budoucích požadavků na VIČ vycházejí úvahy ze základního předpokladu, tj. existence obranného výzkumu. Jeho obsahové definování odpovídá přibližným hranicím, které jsou vymezeny osmi programy. Projekty budou koordinovány a řešeny na pracovištích resortu MO. Je předpokládán evoluční vývoj a přiblížení se státním NATO. Následně můžeme formulovat **budoucí požadavky** v souladu s rysy současné špičkové vědeckoinformační technologie a s jejím očekávaným vývojem, a to:

- **V knihovnické činnosti** - rychlé dosažení primárních informací z vlastních fondů ve všech nosných oborech vojenských věd, doplňování fondů na nepapírových nosičích, které umožňují efektivně použít výpočetní techniku, sdružení klasického knihovního fondu s fondem vlastních výsledků výzkumů, zprostředkování meziknihovních výpůjček pro obory blízké vojenství (v ČR i zahraničí), umožnění studia v knihovnách i zápujček.
- **V dokumentační a rešeršní činnosti** - plně dokumentovat vlastní činnost, přírůstky, periodickou literaturu pro celou oblast vojenství, včetně informací na nových médiích. Vytvářet a postupně zpřisňovat znalostní báze dat s připravenými informacemi o známých postupech řešení problémů. Umožňovat rešerše k problémům obranného výzkumu s využitím celostátního systému vědeckých informací, zvláště umožnit využití fondů států NATO. Zajišťovat rešeršní služby ve zkrácených termínech a s využitím soudobých možností a odpovídající techniky.
- **Ve studijní a rozborové činnosti** - rozšířit tyto činnosti tak, aby v rozumných termínech byly poskytovány co nejúplnější dosažitelné informace, které uspokojí požadavky zejména vedoucích funkcionářů, dále vybrané projekty a témata obranného výzkumu.
- **V přípravě uživatelů** - vytvářet pomůcky pro orientaci a jednoduchý přístup uživatelů k vědeckým informacím v prostředí počítačových sítí a služeb i v klasickém přístupu. Doplnit tuto problematiku do obsahu základní vysokoškolské přípravy a do další přípravy všech vysokoškolských profesí v resortu MO ČR.
- **V zabezpečení služeb VIČ** - bezproblémové poskytnutí informací ve formě podle volby uživatele: papírová, filmová, akustická, počítačová, „na stůl“.

Hlavní rozdíly potřeb a možností

VIČ je určena všem uživatelským oblastem. Výzkum v ní hledá nové informace a současně inspirace k řešení projektů. Na nákladech, které jsou nezbytně spojeny s provozem a poskytováním služeb VIČ, se obranný výzkum podílí jen svou dílčí částí.

Hlavní rozdíly potřeb a možností, jestliže upřednostníme pohled uživatele před pohledem VIP, jsou následující:

- * **Přetrvávání nejistoty v zajištění úplných a aktuálních informací o řešeném problému.**
Příčina ve VIČ: neúplnost fondů, informační systém o fondech, přístupy k jiným fondům (zpravodajským, správním, jiných VIP).
- * **Nejistota v kvalitě předběžně zpracovaných informací, zda byla z primárních dokumentů vybrána podstata problému.**
Příčina ve VIČ: úroveň připravenosti VI pracovníků.

- * **Zdlouhavost termínů od zjištění problému k vytvoření a dodání souboru základních informací**, tj. primárních dokumentů nebo výstupů studijní a rozborové nebo překladatelské činnosti.
Příčina ve VIČ: zastaralost techniky, starší informační technologie, neexistence znalostníchází dat.
- * **Neznalost přístupů k VIČ a možností jejich využití.**
Příčina ve VIČ: rozpadlý systém VIČ, mezery v postavení VIČ v resortu MO, v přípravě uživatelů a propagaci.
- * **Přetrvání jazykových bariér a omezení z nich plynoucí jako ztížení přímé komunikace s VIP ve státech NATO**, obtížné studium cizojazyčných primárních dokumentů ap.
Příčina ve VIČ: kvalifikace VI pracovníků a připravenost uživatelů.
- * **Omezená možnost znalých uživatelů dostat s využitím výpočetní techniky v reálném čase informace „na stůl“.**
Příčina ve VIČ: včlenění VIČ do informačních systémů, vlastní informační systémy, problémy přípravy a aktualizace zpřístupňovaných dat.

DÍLČÍ ZÁVĚRY

VIČ není centrálně řízena, ani usměrňována. Vědeckoinformační fondy VIP byly dlouhodobě historicky budovány a představují majetek resortu a státu se značnou finanční, odbornou i kulturní hodnotou. Jsou nenahraditelným zdrojem informací z oblasti gesce MO ČR, tj. vojenství a příbuzných hraničních vědních disciplín. VIČ je rovněž předmětem mezinárodních smluv a závazků. Pracoviště VIP jsou zapojena do mezinárodní spolupráce a výměny informací. V důsledku zásadních změn v resortu MO došlo k výraznému omezení přidělovaných zdrojů (finančních i lidských), až na hranici životaschopnosti VIČ. Z pohledu obranného výzkumu je nezbytné nalézt racionální variantu pro posílení postavení, kvality, spolehlivosti i využívání VIČ. Důvod je prostý: Při celkovém snížení rozsahu vlastního výzkumu a vývoje je pro zachování kreditu náročného odběratele (resort MO) nezbytné udržovat alespoň úplné informace o předmětu možného zájmu nebo přístup k nim. Pro tuto oblast je potřebné vychovat vlastní pracovníky pro VIČ, kteří zvládnou jak metody sledovatelského výzkumu, tak používání soudobých počítačových prostředků při dobré jazykové vybavenosti. Zvláštní význam má příprava uživatelů.

Varianty přístupu k budoucí VIČ a návrh postupu

Základní varianty jsou tři: zkvalitnění, stagnace a úpadek VIČ. Racionální však je **pouze celkové zkvalitnění VIČ na úroveň států NATO**. Diskutovat je možné jen o cestách, které k dosažení takového cíle povedou.

Při ujasnění základních požadavků na budoucí VIČ, na její charakteristiky, rozsah, kvalitu, fungování a výslednost je nezbytné respektovat racionální finanční, technické a personální možnosti.

Cesta k dosažení souhrnných cílů může jít různými směry podle skutečných, postupně se měnících možností. Bude tedy různorodá a variantní. Po pracovním jednání zástupců VIP a po projednání [2] na 5. zasedání Rady resortu ministerstva obrany pro obranný výzkum byl doporučen následující postup a základní pravidla:

1. Obnovit systém VIČ v resortu MO ČR.
2. Vzhledem k tomu, že VIČ je prezentací stavu vědeckého poznání pro různé uživatelské oblasti, doporučit pověření k centrálnímu řízení ten prvek struktury MO ČR, který odpovídá za řízení oblasti obranného výzkumu (nyní oddělení vědy Odboru správy majetku MO).
3. Plněním úkolů hlavního metodického pracoviště systému VIČ pověřit Ústav obranných studií - AČR (jeho odbor informací, který je nástupnickým prvkem dřívějšího systému s odpovídajícím personálním i odborným zaměřením).
4. Doporučit ministru obrany ČR samostatné projednání koncepce VIČ jeho kolegiem v roce 1997. Vypracování materiálu řešit v rámci projektů obranného výzkumu v roce 1996.
5. Akutní finanční problémy VIČ řešit dočasně s využitím účelových finančních prostředků pro obranný výzkum.
6. Realizovat všechna možná opatření pro záchranu vědeckoinformačních fondů při reorganizaci a rušení pracovišť. Zastavit tendenci k úpadku VIČ.
7. Uskutečnit kroky k odpovídajícímu ocenění vědeckoinformačních pracovníků v resortu MO.
8. Začít personální přípravu pracovníků přeškolením a převedením jiných profesí v mezích současné personální struktury MO.
9. Urychleně zajistit přístup VIP na INTERNET. Obměnit zastaralou výpočetní techniku.
10. Uskutečnit první opatření k přípravě uživatelů z řad vedoucích funkcionářů.

Vědeckoinformační činnost má v resortu MO ČR v současném i dalším období své opodstatnění. Obranný výzkum je jednou z rozhodujících oblastí, která nezbytně vědeckoinformační podporu využívá, a to jak pro výzkum a vývoj, tak i pro jeho řízení, zvláště v období, kdy jsou některé směry vlastního výzkumu utlumeny. Zkušenosti ze zahraničních armád potvrzují.

Aktuálním problémem je zabránit poklesu informačních aktivit na podprahové hodnoty.

Informační podporu pro obranný výzkum není nutné zcela nově budovat, protože izolovaně fungují VIP resortu MO. Jinou otázkou je potřeba budování systému VIČ resortu MO ČR, který by měl být součástí procesu jeho informatizace: Nejbližšími úkoly jsou: zajištění funkčnosti prvků tohoto systému, nástrojů jeho řízení a koordinace ve státním a mezinárodním rozsahu, vytvoření potřebných finančních zdrojů.

Dosažení možnosti komunikace a srovnatelné úrovně se zahraničními armádami v oblasti VIČ, podstatné zkvalitnění informační přípravy projektů obranného výzkumu, to jsou vybrané podmínky pro začlenění ČR do nových mezinárodních bezpečnostních struktur. I z těchto důvodů je obranný výzkum bez kvalitní VIČ nemyslitelný.

Literatura:

- [1] Dévényi, T.: Kariéra Dr. Gézy Tamhletého aneb vědci a hlodavci. Mladá fronta 1981, s. 35.
- [2] Janošec, J., Eminger, K., Janský, P., Krupičková, E.: Analýza vědeckoinformační činnosti v oblasti obranného výzkumu. Ev. č. 394/9/42-OSM/96, RRMOPV 1996, s. 11.
- [3] Klíma, L., Eminger, K.: Programy obranného výzkumu. In: Vojenské rozhledy 2/1996, s. 42 - 50.